

Jeugdinterventies: van kwantiteit naar kwaliteit

Om professionals, beleidsmakers en onderzoekers te voorzien van informatie over de kwaliteit en effectiviteit van interventies in de verschillende werkvelden bestaat er sinds 2007 een erkenningssysteem voor jeugd- en leefstijlinterventies. Het systeem is ontwikkeld door de gezamenlijke inspanning van het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en het RIVM/Centrum Gezond Leven (CGL). Sinds 2013 hebben MOVISIE en het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen zich bij dit erkenningssysteem aangesloten. Kwaliteitsbeoordeling vindt plaats aan de hand van vastgestelde criteria en wordt uitgevoerd door een onafhankelijke commissie met leden uit de wereld van de praktijk, de wetenschap en het beleid. Sinds medio 2013 kan een interventie worden beoordeeld als 'Goed onderbouwd' en 'Effectief' (met een indicatie voor de mate van effectiviteit), en beoordeelt de commissie de 'Uitvoerbaarheid' van de interventie. De beoordeelde interventies zijn te vinden via de website van het NCJ, via Loketgezondleven.nl van het CGL en in de Databank Effectieve Jeugdinterventies van het NJI. Ten tijde van het schrijven van dit artikel waren meer dan 300 interventies erkend.

Inleiding

Het aanbod van jeugd- en leefstijlinterventies is groot. Hoe scheid je het kaf van het koren? Het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL) willen medewerkers in (onder meer) de jeugdgezondheidszorg en jeugdzorg helpen een goede keuze te maken uit dit grote aanbod aan interventies. Via de Databank Effectieve Jeugdinterventies, het Loketgezondleven.nl en de website van het NCJ bieden de organisaties overzichten van interventies die op kwaliteit en effectiviteit beoordeeld zijn. In dit artikel laten we de resultaten tot nu toe zien en bespreken we de beoordeling volgens de nieuwe criteria die sinds juni 2013 gelden.

Het Erkenningstraject: historie

Achter de websites van het NJI, NCJ en CGL gaat een gezamenlijk beoordelingssysteem schuil: het Erkenningstraject interventies. Sinds 2007 onderhouden de 3 organisaties dit beoordelingssysteem voor jeugd- en leefstijlinterventies. Het doel van het Erkenningstraject is de kwaliteit van de interventies in de werkvelden jeugd(gezondheids)zorg, (jeugd)welzijn, gezondheidsbevordering en sport/bewegen te verbeteren. Dit doen de organisaties onder andere door professionals en beleidsmakers inzicht te geven in de kwaliteit en effectiviteit van interventies. De onafhankelijke Erkenningcommissie beoordeelt de interventies aan de hand van vaste criteria. Tot 2013 kregen interventies een erkenning als 'Theoretisch goed onderbouwd', 'Waarschijnlijk effectief' of 'Bewezen effectief'. In 2011 vond in opdracht van het NCJ, NJI en CGL een evaluatie van het Erkenningstraject plaats.¹ Zowel indieners als gebruikers uit onder andere de jeugd(gezondheids)zorg vonden dat zij door het

Erkenningstraject een beter inzicht hadden in de kwaliteit en effectiviteit van interventies. Maar zij vonden ook dat er meer informatie moest komen over de uitvoerbaarheid van een interventie, zoals kosten, benodigde deskundigheid en inzicht in implementatiemogelijkheden. Ook pleitte men voor minder strenge criteria voor effectiviteit, en voor het afschaffen van de term 'Waarschijnlijk effectief'.

Op grond van deze evaluatie zijn nieuwe criteria ontwikkeld. In 2013 werden deze nieuwe criteria en erkenningsniveaus van kracht.² Verder hebben zich nog 2 organisaties aangesloten bij het Erkenningstraject: MOVISIE (sociale sector) en het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB: sport en bewegen). Door deze ontwikkelingen is het beoordelingssysteem verstevigd en sluit het nog beter aan op de praktijk.

In figuur 1 staat de samenhang weergegeven tussen de verschillende onderdelen van het huidige Erkenningstraject.

De beoordeling van interventies

Alleen de eigenaar van een interventie kan een interventie ter beoordeling indienen. De eerste mogelijkheid is het aanvragen van een beoordeling van de *kwaliteit* en *uitvoerbaarheid* van de interventie. Deze beoordeling wordt uitgevoerd door professionals uit de praktijk of van kennisinstututen en betreft de beschrijving van doel, doelgroep, aanpak en randvoorwaarden. Dit niveau geldt als opstap naar de Erkenningcommissie. De tweede mogelijkheid is het aanvragen van beoordeling van de *kwaliteit*, *effectiviteit* en opnieuw de *uitvoerbaarheid* van de interventie. Deze beoordeling wordt uitgevoerd door de Erkenningcommissie. Bij deze beoordeling benoemt de commissie tevens de sterke en zwakke punten van de uitvoerbaarheid van de interventie. Informatie over de

D. van Dale en L. Cloostermans, adviseur Gezondheidsbevordering en preventie, T. Dunnink, adviseur jeugdgezondheidszorg, RIVM Centrum Gezond Leven, Bilthoven. M. Zwikker, adviseur, Nederlands Jeugdinstituut, Utrecht. Correspondentie: djoeke.van.dale@rivm.nl.

Figuur 1 Het Erkenningstraject met de beide typen beoordelingen en de niveaus.

mate van uitvoerbaarheid van een interventie helpt de gebruiker bij het kiezen voor een interventie. De uitvoerbaarheid is daarom een belangrijk onderdeel bij beide type beoordelingen.

Elk werkveld heeft zijn eigen deelcommissie, die bestaat uit vertegenwoordigers vanuit wetenschap, praktijk en beleid. De betrokken organisaties ondersteunen de commissies van hun eigen werkveld. Er zijn commissies voor jeugdzorg (NJI), voor jeugdgezondheidszorg en preventie (NCJ en CGL), jeugdwelzijn en ontwikkelingsstimulering (NJI), gezondheidsbevordering voor ouderen en volwassenen (CGL) en tot slot een commissie voor sport en bewegen (NISB). MOVISIE zal mogelijk in 2014 met een commissie Welzijn starten.

Een commissie kent een oordeel toe aan een interventie op geleide van de volgende centrale vragen.

1. Is er een goede beschrijving van de interventie? Wat houdt de interventie precies in? (oordeel: 'Goed beschreven' en 'Goed onderbouwd')
2. Is de werkzaamheid van de interventie onderbouwd? Op basis van welke theorie of logische gedachtegang zou de interventie moeten werken? (oordeel: 'Goed onderbouwd')
3. Is de interventie overdraagbaar en uitvoerbaar? Hoe kan een ander de interventie uitvoeren? (oordeel: 'Uitvoerbaarheid')
4. Is de effectiviteit aangetoond? Is er bewijs dat de interventie werkt? (oordeel: 'Effectief')

Het oordeel van de commissie komt tot stand op basis van consensus. Positief beoordeelde interventies

verschijnen, afhankelijk van het werkveld, op de websites van de betrokken organisaties. Sommige thema's (zoals opvoedingsondersteuning, pesten en leefstijlinterventies voor de jeugd) zijn zowel beschikbaar in de Databank Effectieve Jeugdinterventies als via Loketgezondleven.nl.

Hoe indienen?

Iedereen kan een interventie indienen. Het is verstandig van tevoren te bellen met een van de organisaties of de interventie geschikt is voor beoordeling door de Erkeningscommissie. Ook zijn er inclusiecriteria, zoals de verplichting een handleiding (indien relevant) van de interventie mee te leveren. Daarnaast moet er een eigenaar zijn: een contactpersoon (zelfstandig of een vertegenwoordiger van een organisatie) die vragen over de uitvoering van de interventie kan beantwoorden, die de interventie actueel houdt en bereid is de interventie te verspreiden.

De eigenaar beschrijft de interventie aan de hand van een werkblad met een vast format waarbij alle criteria aan bod komen. Een handleiding helpt de indieners om het werkblad goed in te vullen. Het werkblad is voor alle organisaties uniform en afhankelijk van het werkveld dient de eigenaar het werkblad in bij het NJI, NCJ, CGL of NISB. Medewerkers van deze organisaties geven advies of het ingevulde blad voldoet aan de eisen van de Erkeningscommissie en leggen het werkblad met bijlagen voor aan de desbetreffende commissie. Meer informatie over het indienen van een interventie staat op de websites van de betrokken organisaties.

Het Erkenningstraject

Het Erkenningstraject is een gezamenlijk initiatief van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ) en het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), MOVISIE en het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB). De Erkenningscommissie beoordeelt kwaliteit en effectiviteit van een interventie. Als opmaat kan worden gestart met een beoordeling door professionals uit de praktijk.

Beoordeling door professionals uit de praktijk en kennisinstellingen

'Goed beschreven'

- Doel, doelgroep, aanpak en randvoorwaarden zijn goed beschreven.
- Er is een procesevaluatie en een handleiding (indien van toepassing).
- De interventie is uitvoerbaar: een duidelijke beschrijving van de uitvoeringsaspecten (overdraagbaarheid, randvoorwaarden en contextvariabelen).

Beoordeling door de Erkenningscommissie

Sinds medio 2013 hanteert de Erkenningscommissie de volgende criteria:

'Goed onderbouwd'

- Doelgroep, doelen, aanpak en randvoorwaarden zijn degelijk beschreven.
- Werkzaamheid van de interventie is onderbouwd met modellen, theorie of literatuur.

Effectief: eerste, goede of sterke aanwijzingen voor effectiviteit

Algemene criteria voor effectiviteit (relevante uitkomstmaten, grootte effect in effect size (effectmaat Cohen's d of oddsratio), kwaliteit gebruikte instrumenten, adequate statistische technieken, negatieve effecten) en:

- Eerste aanwijzingen voor effectiviteit: effectiviteit is aangetoond met minimaal een voor- en nameting. Richtlijn voor aantal studies: er zijn minimaal 2 studies beschikbaar waarvan minimaal 1 uitgevoerd in de Nederlandse context.
- Goede aanwijzingen voor effectiviteit: effectiviteit is aangetoond met minimaal 1 sterk Nederlands onderzoek (zoals experimenteel onderzoek) of meerdere onderzoeken met een lagere bewijskracht (bijvoorbeeld meerdere $n=1$ -studies).
- Sterke aanwijzingen voor effectiviteit: effectiviteit is aangetoond met 2 Nederlandse onderzoeken met sterke bewijskracht (met een controlegroep en 6 maanden follow-up) of 1 Nederlands onderzoek

met sterke bewijskracht naar de desbetreffende studie in combinatie met sterke vergelijkbare (buitenlandse) onderzoeken.

Uitvoerbaarheid

- Een volledige en duidelijke beschrijving van de aspecten die van belang zijn voor de uitvoering van een interventie (overdraagbaarheid, randvoorwaarden en eventueel contextvariabelen).
- Onderzoek naar de uitvoering van de interventie versterkt de conclusies bij dit onderdeel en kan de commissie extra waarderen.

Aantal erkende interventies

Loketgezondleven.nl van het CGL bevat ongeveer 2400 interventies. Daarvan waren er op 1 september 2013 147 erkend door de Erkenningscommissie. De helft hiervan zijn jeugdinterventies. Het NJi vermeldt in haar Databank Effectieve Jeugdinterventies alleen erkende jeugdinterventies (op 1 september 2013 202 interventies). Het merendeel van deze interventies is 'Goed onderbouwd' (voorheen 'Theoretisch goed onderbouwd'). Er zijn 18 jeugdinterventies met een erkenning op het niveau van effectiviteit (11 zijn beschikbaar via het Loketgezondleven.nl en 18 staan in de Databank Effectieve Jeugdinterventies). Tot nu toe kregen nog maar weinig interventies de erkenning 'Effectief' toegekend. Er is echter een nieuw niveau van beoordeling toegevoegd: 'Eerste aanwijzingen voor effectiviteit', waarbinnen ook ruimte is voor degelijk veranderingsonderzoek (voor- en nametingen) en monitoringsonderzoek. Dit zal er mogelijk toe leiden dat het aantal erkenningen op het niveau 'Effectief' toeneemt.

Het aantal erkende interventies neemt gestaag toe, aangezien elke commissie om de maand bij elkaar komt. Er kunnen echter ook weer interventies uit de overzicht-

Toegankelijkheid erkende interventies

Jeugd

NJI: www.nji.nl/jeugdinterventies: interventies voor jeugd en opvoeding
NCJ: www.ncj.nl: jeugd- en leefstijlinterventies voor de jeugd

Jeugd en volwassenen

CGL: www.loketgezondleven.nl: leefstijlinterventies
NISB: www.effectiefactief.nl: sport- en beweeginterventies
MOVISIE: www.movisie.nl/effectievsocialeinterventies: interventies uit de sociale sector

Zie ook: www.loketgezondleven.nl/interventies/kwaliteit-van-interventies/

ten verwijderd worden. Dit jaar startte de herregistratie van interventies waarvan de erkenning 5 jaar geleden plaatsvond. De eigenaren van deze interventies moeten aantonen dat de inhoud en het materiaal van de interventie nog actueel zijn en aansluit bij de huidige inzichten (vanuit wetenschap en praktijk). Indien dat niet het geval is, verliest de interventie de erkenning en wordt de interventie uit de databanken verwijderd.

Belangrijk voor de herregistratie en de kwaliteitsontwikkeling van het veld is de samenwerking met ZonMw. Het NJi, CGL en NCJ nemen deel in de commissies van ZonMw en denken mee over de inhoud van de diverse programma's. Zo proberen de organisaties samen met ZonMw onderzoek naar erkende interventies of naar de witte vlekken te stimuleren. Verder heeft ZonMw het indienen voor erkenning opgenomen als subsidievoorwaarde in het Preventieprogramma 4 waardoor meer effectieve interventies in beeld komen voor de praktijk.

Promotie van erkende interventies

Een van de belangrijkste uitdagingen van de organisaties die het Erkenningstraject onderhouden, is ervoor te zorgen dat de erkende interventies ook daadwerkelijk gebruikt worden. Het NJi en NCJ stimuleren het gebruik van erkende interventies door ze in richtlijnen en protocollen te laten opnemen. Het CGL bevordert samen met landelijke thema-instituten (zoals NISB, Voedingscen-

trum) het gebruik van erkende interventies via onder andere de interventieoverzichten met aanbevolen interventies de 'Handreikingen Gezonde Gemeente en Gezonde Wijk' en de 'Handleidingen Gezonde School'. We zien dat gemeenten moeten bezuinigen en steeds vaker om erkende interventies vragen. Ook brengt het CGL erkende interventies actief onder de aandacht via social media. Zo dragen de betrokken organisaties ervaringen van interventie-eigenaren graag uit via twitter: @gezondlevenNL (#erkendgezond) en LinkedIn en stimuleren zij dat ervaringen onderling gedeeld kunnen worden. Een voorbeeld is het verhaal van Tactus-verslavingszorg op de Loketgezondleven.nl, die 4 interventies lieten beoordelen en vertelden: *'Door het beschrijven van onze interventie zijn we beter gaan nadenken over onze interventie en hebben we de interventie op diverse punten verbeterd.'*

Literatuur

1. Lanting LC, Zwikker MC, Kuiper JJ, Adriaensens L, Kok MO, Dale D van. Evaluatie van het erkenningstraject voor interventies. RIVM-briefrapport 255001004/2012. Bilthoven: RIVM; 2012.
2. Zwikker MC, Dale D van, Dunnink T, Bisseling R, Rensen P, Bool M, e.a. Erkenning interventies voor jeugd, sport en leefstijl: criteria 2013-2018. Interne notitie Samenwerkingsverband Erkenningstraject. NJi, NCJ, RIVM, NISB en Movisie; 2012.